

SOCIJALNE INSTITUCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI: Ko brine o socijalnim kategorijama

Nusreta SALIĆ

UDK 364-7

SAŽETAK: Bosna i Hercegovina se suočava s teškom ekonomskom situacijom, koja za posljedicu ima veliki broj socijalno ugroženih kojima je neophodna pomoć i podrška kako bi zadovoljili svoje potrebe, vršili svoje uloge i ostvarivali svoja prava. U radu se pokušao dati odgovor na pitanje ko su u našem društvenom kontekstu socijalno (ugrožene) kategorije i ko se o njima brine. S obzirom na različitost poimanja sistema socijalne zaštite, autorica se bavila sistemom zaštite koji nije zasnovan na doprinosima. Analizom sadržaja dokumenata nastojao se dati pregled zakonskog okvira sistema socijalne zaštite te socijalnih institucija koje su nadležne, na nivou države, entiteta, kantona i općina. U radu se načinio i kratak osvrt na nevladine organizacije i vjerske zajednice i njihovu načelnu ulogu, značaj i doprinos u direktnoj pomoći socijalno ugroženima, s jedne strane, i na kreiranje socijalne politike i razvoja civilnog društva, s druge strane.

Ključne riječi: socijalna politika, socijalna zaštita, socijalno ugrožene kategorije, stanje socijalne potrebe, Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom

Bosna i Hercegovina se, i pored pozitivnih promjena koje su se desile u posljednjem desetljeću, suočava s mnogim problemima, koji se, između ostalog, ogledaju u velikom broju siromašnih, nezaposlenih, porodica u teškoj ekonomskoj situaciji, osoba s invaliditetom, raseljenih lica, civilnih žrtava rata, djece bez roditeljskog staranja, i drugim stanjima socijalne potrebe.

“Stanje socijalne potrebe je takav slučaj okolnosti, prirodnih i društvenih, u životnoj situaciji pojedinca ili grupe ljudi, usljed kojih oni ne mogu normalno, u skladu sa karakteristikama ljudske prirode i standardima kulture svoga društva trajno i

bezbjedno da zadovoljavaju svoje životne potrebe, biološke i društvene, da vrše svoje uloge u društvu ili da stiču potrebne za njihovo obavljanje, da koriste društvene vrijednosti, iskazuju svoja ljudska svojstva i prava, i ne mogu tog stanja da se riješe bez odgovarajuće društvene pomoći, koju u ime društva pruža socijalni radnik” (Dervišbegović, 2001).

Da bi se stanja socijalne potrebe adekvatno rješavala, neophodno je kreirati takav sistem socijalne zaštite, koji će licima u stanju socijalne potrebe osigurati pristup neophodnoj pomoći. *Socijalna zaštita je organizirana djelatnost usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti pojedinaca*

i njihovih porodica u stanju socijalne potrebe. (Zakon o osnovama socijalne zaštite, Zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom). Ona predstavlja instrument socijalne politike kao “organizirane djelatnosti države i drugih faktora u društvu usmjerena na prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnim i isključenim građanima, ujednačavanje životnih šansi i unapređivanje opće dobrobiti u društvu” (Puljiz, 2011). U cilju kreiranja adekvatnog sistema socijalne politike, na nivou Bosne i Hercegovine ratificirani su i usvojeni mnogi međunarodni dokumenti od kojih je značajno istaći ratifikaciju revidirane verzije Evropske socijalne povelje,¹

¹ Bosna i Hercegovina je u procesu ratifikacije iskoristila maksimalan broj rezervi na koje je imala pravo, i nije prihvatila

obaveze prema Članu 30 “Svako ima pravo na zaštitu od siromaštva i društvene isključenosti”, ali se prihvatanjem Člana

14 “Svi imaju pravo koristiti usluge socijalne zaštite” obavezala ovo pravo pružiti svim građanima Bosne i Hercegovine.

koji predstavlja značajan dokument u oblasti socijalne politike. Kao država potpisnica, BiH je obavezna "promovisati i osigurati usluge koje bi, korištenjem metoda socijalnog rada, doprinijele dobrobiti i razvoju individua i grupa u zajednici i njihovoj prilagodbi društvenom okruženju." (Vijeće Evrope, 1996). Funkcionalna i adekvatna socijalna politika, koja uživa demokratski legitimitet, osnova je za blagostanje u društvu te kao takva stvara preduvjete za napredak i borbu protiv siromaštva.

Ko spada u socijalne kategorije?

Pitanja koja zahtijevaju detaljnu analizu teorijskog i zakonodavnog okvira, s jedne strane, i realne situacije na terenu, s druge strane. U pokušaju da se koncizno odredi ko su socijalne kategorije, neizbježna je "pat" pozicija u kojoj se mora konstatirati da je u našem društvenom kontekstu teško odrediti ko spada u socijalne kategorije.

Da li je to onaj dio stanovništva koji nema sredstava za život i koji je zaista siromašan, koji živi na rubu siromaštva i na današnjem vremenu "jedva spaja kraj s krajem" ili su to oni koje je naš zakonodavni okvir odredio kao takve? Odgovore i na ova pitanja teško je dati jer postoje izrazita neslaganja i u teorijskom, zakonodavnom i praktičnom smislu riječi.

Možda je jednostavnije odrediti ko je odgovoran za brigu o

socijalnim kategorijama i da li odgovor na to pitanje, ustvari, određuje i ko su oni?!

U teoriji, država koja je konstituirana kao demokratska, i u čijem je Ustavu, kao najvišem pravnom aktu, inkorporirana obaveza da će se pravima koja su sadržana u Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava² dati prioritet nad ostalim zakonima, ima obavezu kreirati takav koncept socijalne politike koja će biti "usmjerena na prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnim i isključenim građanima, ujednačavanje životnih šansi i unapređivanje opšte dobrobiti u društvu" (Puljiz, 2011). Doprinos društvenoj stabilnosti države, tako što će najugroženijim dijelovima društva osigurati pristup neophodnoj pomoći, jedan je od bitnih ciljeva socijalne politike.

U praktičnom smislu riječi, država se obavezuje da kroz sistem socijalne zaštite pomaže i zaštiti građane koji se nalaze u stanju socijalne potrebe, poštujući princip jednakosti. Shvaćanje socijalne zaštite je različito, a u bosanskohercegovačkom društvenom kontekstu, socijalna zaštita podrazumijeva sistem koji nije zasnovan na doprinosima, jer sistemi koji su zasnovani na osiguranju/doprinosima ne mogu garantirati zaštitu svim građanima. (OSCE, 2012)

Vraćanjem na pitanje s početka teksta i uzimanje određenih davanja i usluga, kao kriterija u definiranju

socijalnih kategorija, može se konstatirati da su socijalne kategorije one skupine građana za koje država izdvaja određena socijalna davanja. Analogno tome, u socijalne kategorije, u našem društvu, mogu se svrstati sljedeće skupine: korisnici socijalne zaštite (u užem smislu)³, civilne žrtva rata, boračko-invalidska populacija te izbjegla i raseljena lica. Navedena podjela korisnika socijalne zaštite (u širem smislu riječi i u daljem tekstu *socijalne kategorije*)⁴ zasnovana je, znači, na podjeli koju postojeći zakonski sistem zaštite prepoznaje. Njihova prava se određuju na dva glavna načina: na osnovu statusa i stepena potrebe, tj stanja socijalne potrebe. Davanja po statusnoj osnovi (borci, civilne žrtve rata, osobe s invaliditetom) nisu uvjetovana materijalnim stanjem, dok se ostala prava iz socijalne zaštite ostvaruju na osnovu imovinskog cenzusa⁵, uz uvjet da su i radno nesposobni i da nemaju članove porodice koji su po Zakonu dužni da ih izdržavaju.

Pored navedenih socijalnih kategorija čiji je minimum prava (barem) zakonski propisan, postavlja se pitanje šta je s licima koja su nezaposlena a radno sposobna i žive na rubu egzistencije?! Iako je stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini 28,6% (UNICEF, 2013), nezaposleni jesu marginalizirani, sistem zaštite ih ne prepoznaje. Posebno one koji nisu zasnivali

² Ustav BiH, član 2, stav 2, "Prava i slobode koje su zagarantirane Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i slobodama i njenim protokolima direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima."

³ Prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom FBiH iz 1999. Korisnici socijalne zaštite su osobe koje se nalaze u stanju socijalne potrebe i pripadaju nekoj od navedenih kategorija: djeca bez roditeljskog staranja; odgojno zanemarena i zapuštena djeca, kao i djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim prilikama; osobe s invalidi-

tetom, te osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju; materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe; stare osobe bez obiteljskog staranja; osobe sa društveno negativnim ponašanjem; osobe i obitelji u stanju socijalne potrebe, kojima je uslijed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

⁴ Korisnici u užem smislu riječi se odnosi na korisnike koji su taksativno navedeni u Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom, a u širem smislu se misli na sve socijalne kategorije koje se finansiraju iz budžeta, na nedoprinosnoj osnovi te u tu skupinu spadaju:

korisnici socijalne zaštite, civilne žrtva rata, boračko-invalidska populacija i izbjeglice i raseljena lica.

⁵ Pojašnjenja radi, da bi se ostvarilo pravo na stalnu novčanu pomoć, poznato kao socijalna pomoć, trebaju se ispunjavati sljedeći uvjeti:

- da su nesposobni za rad, odnosno spriječeni u ostvarivanju prava na rad,
- da nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje,
- da nemaju članova porodice koji su po zakonu obavezni da ih izdržavaju ili ako ih imaju, da ta lica nisu u mogućnosti da izvršavaju obavezu izdržavanja.

radni odnos i nemaju pravo ni na naknadu za slučaj nezaposlenosti.

Prema provedenim analizama⁶ o stanju socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini, uočen je problem diskriminacije u određivanju kriterija i obima prava ugroženim slojevima stanovništva. Činjenica je da stalna novčana pomoć uvjetovana nedostatkom radne sposobnosti ili nemogućnošću ostvarivanja prihoda (obično osobe starije od 65, djeca, trudnice i dr.) isključuje osobe koje su dugoročno nezaposlene i kojima je potrebna pomoć. To je jedan od nedostataka sistema zaštite.⁷ Stoga je diskutabilno uzimati zakon kao kriterij u određivanju socijalno ugroženih kategorija.

Zakonski okvir i nadležnosti za brigu o socijalnim kategorijama

Zakonska rješenja u oblasti socijalne politike u Bosni i Hercegovini izrazito su složena. Ustav BiH socijalnu zaštitu nije definirao kao nadležnost institucija Bosne i Hercegovine, što znači da je u nadležnosti entiteta – Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, ovlasti iz oblasti socijalne politike se mogu ispunjavati zajednički ili zasebno od strane kantona uz koordinaciju Federacije Bosne i Hercegovine. Kantoni su odgovorni za sve one nadležnosti koje po Ustavu FBiH nisu izričito dodijeljene Federaciji Bosne i Hercegovine. Znači, pravno gledajući, Federacija Bosne i Hercegovine ima pravo i obavezu da utvrđuje osnove socijalne politike i donosi zakone a kantoni da utvrđene zakone dopunjuju i provedu. Općinske nadležnosti su utvrđene u poglavlju VI Ustava FBiH. U općim odrednicama u članu 1 je definirano

da općina poduzima potrebne korake u cilju osiguranja zaštite prava i sloboda. Jasnija razrada uloge općina data je u ustavima kantona, ali ne svim. Tako npr. Ustav Unsko-sanskog i Ustav Tuzlanskog kantona definiraju ulogu općine kao i Federalni ustav, dok Ustav Posavskog kantona razrađuje posebno nadležnosti lokalne samouprave (npr. razvijanje uvjeta za ostvarenje materijalnih i zajedničkih potreba s utvrđenom politikom i propisima kantona i Federacije). Ustav Zeničko-dobojskog kantona detaljno razrađuje nadležnosti općine i u članu 68 (stav 3 alineja f) navodi da se u općini “provodi socijalna politika i uspostavljaju službe socijalne zaštite”. Iz navedenog se može zaključiti da je dio nadležnosti u provođenju socijalne politike i uspostavljanju socijalne zaštite dat općinama kao jedinicama lokalne samouprave u skladu sa zakonima na nivou FBiH i kantona.

U Republici Srpskoj nadležnosti su podijeljene između entiteta i općina, što je jednostavnije u poređenju s uređenjem Federacije Bosne i Hercegovine. Navedenom podjelom nadležnosti, najveći dio tereta je prebačen na niže nivoe, što dodatno komplicira adekvatno ostvarivanje prava.

Osnovni zakoni na kojim se zasniva sistem socijalne zaštite u FBiH su: *Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom FBiH, Zakon o pravima branilaca i članova njihovih porodica.*

U Brčko Distriktu prava iz socijalne zaštite su regulirana *Statutom Brčko Distrikta i Zakonom o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta.* U Republici Srpskoj su to: *Zakon o socijalnoj zaštiti i Zakon o dječijoj zaštiti.* Nadležne institucije, na nivou entiteta su:

Ministarstvo rada i socijalne politike Federacije BiH, Ministarstvo za boračka pitanja (FBiH), Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite (RS) i Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite. Na nivou kantona nadležnost je data kantonalnim ministarstvima rada i socijalne politike. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je nadležno za planiranje i programiranje i donošenje zakona (Službene novine FBiH, 1999) te koordiniranje djelatnosti socijalne zaštite između kantona. Kantonalna ministarstva rada i socijalne politike nadležna su za provođenje socijalne politike, donošenjem kantonalnih zakona, uspostavljanjem službi socijalne zaštite te imaju mogućnost da prošire obim prava definiranih zakonom na nivou Federacije BiH. Navedena zakonska rješenja rezultiraju da je na području Federacije BiH i kantona na snazi 11 zakona⁸. Prava iz oblasti socijalne zaštite u FBiH a također i RS-u ostvaruju se najčešće na općinskom nivou, kroz općinske centre za socijalni rad (CZR). Pored drugih državnih institucija, koje su uglavnom spomenute, centri za socijalni rad su glavni akteri u direktnom pružanju pomoći socijalno ugroženim kategorijama. Njihov značaj potvrđuje i činjenica da u posljednjih nekoliko godina, pod pritiskom ekonomske krize, centri rade na sve većem broju predmeta koji su povezani sa siromaštvom ili invaliditetom (Barlett, 2013).

Važno je naglasiti da su centrima “vezane ruke” zbog nedostatka sredstava uzrokovanih ekonomskom ne-moći kantona i općina, ali i volji, shvaćanju i određivanju prioriteta onih koji odlučuju o raspodjeli budžeta.

Prema navodima u izvještaju OSCE-a (2012) BiH troši značajna sredstva (4% bruto domaćeg proizvoda

⁶ Više o tome u izvještajima: OSCE (2012) Pravo na socijalnu zaštitu u Bosni i Hercegovini – Pitanja primjerenosti i jednakosti, Sarajevo: Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi, Misija u Bosni i Hercegovini i UNICEF (2013), Analiza potreba

djece i porodica iz oblasti socijalne zaštite i zdravlja u Federaciji Bosne i Hercegovine (Federaciji BiH) i Brčko distriktu (BD), Sarajevo.

⁷ Više detalja u dokumentu: OSCE (2012) Pravo na socijalnu zaštitu u Bosni i Hercegovini – Pitanja primjerenosti i

jednakosti, Sarajevo: Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi, Misija u Bosni i Hercegovini.

⁸ Ovdje je riječ o federalnom Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom i 10 Kantonalnih zakona.

– BDP-a) na finansijske naknade socijalne zaštite koje nisu bazirane na doprinosima. Po tome je na drugom mjestu, iza Hrvatske, u poređenju sa zemljama Istočne Evrope. Stav Svjetske banke je da su budžetski troškovi veoma loše usmjereni te da je sadašnji sistem socijalne zaštite neodrživ, da stvara teret entitetskim budžetima i ne ostvaruje rezultate u pogledu zaštite najugroženijih. (OSCE, 2012). Postojeća mreža zakona kojim se uređuje oblast socijalne zaštite, nedorečenost i neprovođenje pojedinih od njih, zajedno s razlikama u visini, planiranju i raspodjeli kantonalnih i općinskih budžeta, dovela je do značajnih razlika u vrstama, visini, pa i kvalitetu socijalne pomoći koja se pruža korisnicima u različitim općinama, kantonima i Federaciji. S obzirom na mnoštvo nedostataka u sistemu socijalne zaštite, Ministarstvo rada i socijalne politike je krajem 2013. godine pokrenulo kampanju pod sloganom “Ovako više ne može” u okviru koje su uzeli učešće predstavnici zakonodavne i izvršne vlasti, civilnog društva i struke. Cilj kampanje je bilo skretanje pažnje na sistem, koji je, uprkos znatnim izdvajanjima, neefikasan, nepravedan i neodrživ. Neophodnost reforme socijalnog sektora potvrđuje i činjenica da postojeći sistem omogućava da veliki dio novčanih naknada odlazi bogatijim dijelovima stanovništva, a ne onima koji su najsiromašniji.⁹

Uloga nevladinog sektora u sistemu socijalne zaštite

Paralelno s ulogom vladinog sektora u sistemu socijalne zaštite, izrazito bitnu ulogu predstavlja i nevladin sektor. Stav 2, člana 14 Evropske socijalne povelje obavezuje BiH da potiče “učešće pojedinaca i dobrovoljnih i drugih organizacija u uspostavi i održavanju službi (socijalne zaštite).” U skladu s ovim članom, prema Zakonu o osnovama socijalne

zaštite, zaštite žrtava rata i zaštite porodice s djecom FBiH, otvorena je mogućnost da civilni sektor učestvuje u pružanju socijalnih usluga kroz član 4 koji glasi: “Djelatnost socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom mogu obavljati i humanitarne organizacije, udruženja građana, vjerske zajednice i organizacije koje oni osnivaju, građanin pojedinac i strana fizička ili pravna lica.”

Mješoviti model socijalne zaštite, koji u današnjem vremenu predstavlja realnost mnogih evropskih država, put je kojim se ozbiljnije i naše društvo počelo kretati. Nevladin sektor, iako još nedovoljno priznat kao partner, čini značajne korake, kako direktnim radom na terenu i pružanjem pomoći/usluga socijalno ugroženima, kroz projektne aktivnosti, tako i svojim utjecajem na kreiranje socijalne politike. Pozitivnih primjera je mnogo, na oba plana. Kada je u pitanju humanitarna pomoć socijalno ugroženim kategorijama, neizostavno je spomenuti mreže organizacija koje imaju dugu tradiciju humanitarnog djelovanja, kao što su Merhamet, Caritas i Crveni Krst. Svoju veličinu i značaj pokazale su i u pružanju i koordinaciji humanitarne pomoći stanovništvu koje je nedavno pogođeno poplavama i klizištima.¹⁰

Djelovanje civilnog sektora, u oblasti socijalne zaštite, bitno je i u kontekstu osiguranja potrebne infrastrukture, neophodne za izvršenje zakonskih obaveza države prema građanima, a kojom vladini organi, najčešće, ne raspolažu. Primjeri za to su organizacije u kojima se smještaju djeca bez roditeljskog staranja, osobe s onesposobljenjem, starije osobe, sigurne kuće za smještaj lica koja se bila izložena nasilju u porodici i dr. Oblasti koje su, pored gore spomenutih, “pokrivene” radom nevladinih organizacija su i pomoć, edukacija i zastupanje prava osoba s različitim onesposobljenjima,

pružanje psiho-socijalnog tretmana, kućna pomoć, osposobljavanje za život i rad i dr. Stoga se može konstatirati da je utjecaj civilnog društva u zagovaranju i kreiranju socijalne politike sve jači, što je bilo i za očekivati, jer su 2006. godine od strane Vijeća ministara usvojena Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa. Civilnom sektoru je, između ostalog, i ovim Pravilima omogućeno da uzima učešće u predlaganju i donošenju pravnih akata. Jedna od mnogih nevladinih organizacija na nivou Bosne i Hercegovine, koja je dala značajan doprinos u razvoju partnerstva i zagovaranja aktivne participacije nevladinog sektora u procesima kreiranja društvenog miljea, jeste organizacija “Centri civilnih inicijativa” (CCI).¹¹ U domenu socijalne politike značajan utjecaj, kako na kreiranje značajnih dokumenata,¹² tako i na razvoj kapaciteta nevladinog sektora i koordinacije s vladinim sektorom, ima Fondacija za socijalno uključivanje u BiH. Poseban doprinos Fondacije je uključivanje mnogobrojnih nevladinih organizacija u implementaciji Strategije za socijalno uključivanje. Strategija ima za cilj prevenciju, smanjenje uzroka i posljedica socijalne isključenosti i siromaštva u BiH, što jača kapacitet i ulogu nevladinog sektora u razvoju partnerstva. Nadalje, saradnja između nevladinog i vladinog sektora se ogleda i može pratiti i kroz budžetska izdvajanja. Prema izvještaju o izdvajanju vladinog sektora za nevladin sektor (Muhić, 2013), procjenjuje se da su izdvajanja iz domaćeg budžeta za NVO veća nego iz stranih donatorskih sredstava. Problem u vezi s navedenom procjenom je činjenica da je teško doći do konsolidiranih podataka o ukupnim izdvajanjima stranih donatora za NVO u BiH i da je, kao što je već navedeno, riječ o procjenama, a ne konkretnim podacima. O učešću vladinih institucija u ukupnim izdvajanjima za nevladin sektor, govori i podatak da općinski nivo najznačajnije doprinosi razvoju nevladinog sektora. Naime, u 2012. godini, od ukupnih

⁹ Vidi više na www.fmrsp.gov.ba

¹⁰ Vidi više na www.merhamet.ba, www.cfbih.ba, www.carbkbih.org.

¹¹ Vidjeti na www.cci.ba, pristupljeno 21.06.2014.

¹² Vidjeti na www.sif.ba.

izdvajanja za NVO, općinski organi su dodijelili 45,3%, potom kantoni sa 40,3% i najmanje su izdvojila entitetska ministarstva. Zanimljivo je spomenuti da je u 2012. uočen trend pada izdvajanja za NVO koje pružaju socijalne usluge/socijalnu zaštitu građanima (Muhić, 2013).

Pored nevladinih organizacija značajnu ulogu imaju i vjerske zajednice Bosne i Hercegovine, koje kroz različite aktivnosti pomažu socijalno ugroženim kategorijama.¹³ Islamska zajednica je prepoznala potrebu za poboljšavanje kvaliteta života socijalno ugroženih kategorija društva. Sam institut vakufa u svojim temeljima ima ugrađenu brigu o socijalno marginaliziranim članovima zajednice. U stvari, to je bio i jedan od glavnih razloga nastanka velikog broja vakufa. Tako se osnivanjem Fonda za socijalno ugrožene kategorije društva, Islamska zajednica fokusirala na pružanje pomoći siromašnim, povratnicima, pružanje pomoći osobama koje imaju potrebu za zaštitom ljudskih prava i dostojanstva, liječenju težih oboljenja, pružanje pomoći beskućnicima, nezaposlenima te kao podrška u sprečavanju gladi i borbi protiv siromaštva. Time je ostavljena

mogućnost namjenskog uvakufljenja sredstava koja će biti usmjerena za navedene svrhe. Pored ovog, osnovan je i čitav niz različitih fondova, iz kojih se izdvaja i Fond (Vakuf) za pomoć u obrazovanju, koji je u okviru Vakufske direkcije za sada najuspješniji socijalni projekt Islamske zajednice.

Zaključak

Svjetska ekonomska kriza je i u Bosni i Hercegovini pogoršala ionako kompleksnu socijalnu situaciju. Povećava se broj siromašnih, nezaposlenih, porodica koje žive u teškoj ekonomskoj situaciji, te se pogoršava kvalitet života osoba s onesposobljenjem, raseljenih lica, civilnih žrtava rata, djece bez roditeljskog staranja. Odgovornost za rješavanje ovih problema je (i) na državi, koja kroz sistem socijalne zaštite, treba da osigura neophodnu pomoć i podršku. Međutim, realnost je drugačija. Naknade socijalne pomoći su najčešće zasnovane na pravu/statusu, a ne na potrebama, iz čega se može zaključiti da sistemom socijalne zaštite nisu obuhvaćeni svi socijalno ugroženi stanovnici, koji se nalaze u stanju socijalne potrebe. Situaciju dodatno komplicira rascjepkanost

socijalne zaštite na entitete i kantone. Uz to, vrsta, visina pa i kvalitet prava iz socijalne zaštite zavise od raspodjele kantonalnih i općinskih budžeta, što za posljedicu ima nejednačenost u ostvarivanju prava.¹⁴ Ipak, i pored mnoštva nedostataka u sistemu (koji nisu navedeni jer nisu bili u primarnom fokusu rada) zakonom definirane socijalne kategorije ostvaruju svoja prava kroz socijalne institucije/ustanove socijalne zaštite, među kojima posebno treba izdvojiti centre za socijalni rad, koji rade direktno s korisnicima. Značajnu ulogu u pružanju pomoći i podrške socijalnim kategorijama, kroz različite programe, projekte i fondove, imaju i nevladine organizacije i vjerske zajednice. U posljednjih nekoliko godina sve su češće i građanske humanitarne akcije koje pokreću neformalne grupe, preuzimajući zadatke državnih institucija. Učestalost ove pojave je još jedan pokazatelj nedostatka sistema. Na kraju se nameće zaključak da je bosanskohercegovački sistem socijalne zaštite nepravedan, neefikasan i neodrživ,¹⁵ što potvrđuje i činjenica da su pokrenute socijalne reforme koje bi trebale donijeti bolja i proaktivnija rješenja.

¹³ Vidi više na: www.vakuf.ba, www.carbkbih.org.

¹⁴ Jedan od primjera je iznos dječijeg doplataka koji se kreće od 11,7KM

u ZDK, do 33 KM u SK i 80 KM u Brčko Distriktu.

¹⁵ Više na : www.fmrsp.gov.ba

Literatura

- Dervišbegović, Muhamed (2001), *Socijalni rad primjena i praksa*, Sarajevo: Studentska štamparija Univerziteta u Sarajevu.
- Muhić, Arijana Amina (2013), *Pismo-Glava – Izdvajanje vladinog sektora za nevladini sektor u BiH*, Sarajevo: Fondacija za socijalno uključivanje u Bosni i Hercegovini i Centar za promociju civilnog društva.
- OSCE (2012) *Pravo na socijalnu zaštitu u Bosni i Hercegovini – Pitanja primjerenosti i jednakosti*, Sarajevo: Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi, Misija u Bosni i Hercegovini.
- Slijepčević, Tatjana (2010) *Jačanje uloge civilnog društva u procesima socijalnog uključivanja*: Pravo za sve, Sarajevo.
- UNICEF (2013), *Analiza potreba djece i porodica iz oblasti socijalne zaštite i zdravlja u Federaciji Bosne i Hercegovine (Federaciji BiH) i Brčko distriktu (BD)*, Sarajevo.
- Vijeće Evrope (1996) *Evropska socijalna povelja (Revidirana)*, ETS 163, Dostupan na <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b367.html>. Pristupljeno 20. 5. 2014.
- Vlado Puljiz (2011), *Eugen Pusić: Pogledi na socijalnu državu*, HKJU – CCPA, br. 4. str. 1001–1016.
- William Bartlett (2013) *Analiza nedostataka u oblasti politika socijalne zaštite i socijalne inkluzije djece*: UNICEF, Sarajevo.
- Zašto nismo jednaki u pravima iz socijalne zaštite – Analiza stanja i preporuke za djelovanje*, (2010): Inicijativa i civilna akcija.
- Službene novine FBiH (1999). *Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom* FBiH. Sarajevo: Službene novine FBiH, 36/99.
- Ustav Bosne i Hercegovine. Dostupan na http://www.ccbh.ba/public/download/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf. Pristupljeno 20.05.2014.

الموجز

مؤسسات الرعاية الاجتماعية في البوسنة والهرسك

نُصرتا ساليتش

تواجه البوسنة والهرسك وضعا اقتصاديا صعبا، ينجم عنه وجود أعداد كبيرة من الفقراء الذين يحتاجون للمساعدة والدعم حتى يلبوا احتياجاتهم ويمارسوا دورهم ويحصلوا على حقوقهم. ويمثل هذا المقال محاولة للإجابة على سؤال: من هي الفئات المحتاجة في سياقنا المجتمعي، ومن يراهم؟ ونظرا للاختلاف في فهم نظام الرعاية الاجتماعية، فإن الكتابة اشغلت بنظام الرعاية الذي لا يقوم على التأمينات. وقد حاولت من خلال تحليل محتويات الوثائق تقديم عرض للإطار القانوني لنظام الرعاية الاجتماعية والمؤسسات الاجتماعية المختصة على مستوى الدولة والكيانين والأقاليم والبلديات. وقدمت في البحث لمحة موجزة عن المنظمات الأهلية والطوائف الدينية ودورها وأهميتها وإسهاماتها الأساسية في تقديم المساعدة المباشرة للمحتاجين، من جهة، وفي صياغة السياسة الاجتماعية وتطوير المجتمع المدني، من الجهة الثانية.

الكلمات الرئيسية: السياسة الاجتماعية، الرعاية الاجتماعية، الفئات المحتاجة، قانون مبادئ الرعاية الاجتماعية، رعاية ضحايا الحرب من المدنيين، حماية الأسرة مع الأطفال.

Summary

INSTITUTIONAL CARE FOR THE SOCIALLY WEAK CATEGORIES IN BIH

Nusreta Salić

Bosnia and Herzegovina is facing a serious economic crisis that has resulted in a large number of socially deprived who are in need of help and support in order to satisfy their needs, to take active parts in their society and enjoy their rights thereof. The article attempts to identify socially deprived categories in our social context and who provides care for these categories. Considering a variety of conception of the system of social care, the author here deals with a kind of social care that is not based upon donations. Using the method of analysis of the content of documents the article offers a review of the legal framework of the system of social care and the institutions responsible for social care on state level as well as those on the level of the entities, cantons and municipalities. The article also presents a short view of the role, significance and contribution of nongovernmental organisations and religious communities in providing immediate aid to the socially endangered on the one hand and in creating a social policy as well as a strategy for development of civil society, on the other hand.

Key words: social policy, social care, socially deprived categories, the Law of the bases for social care, care for the civil victims of the war, care for families with children